

STANISLAV FLESAR

STAVEBNÍ OBNOVA FASÁD KOSTELA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE V KONOJEDECH U ÚŠTĚKU

Obr. 1. Kostel Konojedy, pohlednice z roku 1917, soukromý archiv Bohuslava Košťála, Ústěk.

Obr. 2. Kostel Konojedy, pohlednice z roku 1923, soukromý archiv Bohuslava Košťála, Ústěk.

Dne 24. září 2016 se po čtrnácti měsících rekonstrukce slavnostně otevřel veřejnosti kostel Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech u Ústěku. Koncertu k slavnostnímu zakončení obnovy, konanému v tento významný den v 16 hodin, předcházelo mnohaleté období nejistoty a obav o zachování této neobyčejné kulturní památky. Pro připomenutí její historie se musíme vrátit bezmála o čtyři století nazpět.

Pozdně barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech byl postaven v intravilánu obce na vyvýšené skalnaté plošině, se strmým západním a jižním srázem, tedy přesněji na jejím jihozápadním nároží. Kostel byl vystavěn na místě staršího raně barokního kostela ze samého sklonku 17. století. Do nového většího kostela z něho byla zakomponována valeně klenutá západní krypta.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je orientovanou zděnou půdorysně obdélnou stavbou s osovou hranolovou věží přiloženou k východní straně a s půdorysně v ose východ-západ obdélnou patrovou zděnou přístavbou sakristie s řadovou oratoří při severní straně. Východně od kostela se rozkládá čtyřkřídlý pozdně barokní konvent servitů, přestavěný později na zámek. Tento je s kostelem, resp. se sakristií propojen zděným patrovým krčkem s chodbami. Interiér kostela je jednoduchý, loď i chór jsou valeně zaklenuty. Kostel s bývalým konventem tvoří neoddělitelný celek s vysokým kulturně-historickým významem, a to nejen úzce regionálním (mimo jiné nesporná urbanistická a architektonická dominanta obce), ale i v širším měřítku celorepublikovém (konojedský konvent byl nejmladším a zároveň nejdůležitějším servitským klášterem v české provincii).¹

Fundace kostela s konventem náleží hraběti Františku Karlu Swéerts-Sporckovi a jeho manželce Anně Kateřině. Kostel byl stavěn mezi lety 1748–1752 (v roce 1747 položen základní kámen). Přístavba sakristie proběhla nedlouho poté, mezi lety 1758–1760. Ačkoliv byl kostel vysvěcen již roku 1762, dokončovací práce pokračovaly ještě dále po celá 60. léta 18. století. Roku 1786 byl klášter servitů nařízením císaře Josefa II. zrušen a kostel se stal farním.²

Otázku autorství stavby, připisovaného členu servitského řádu P. Wilhelmu Marii Löhrerovi, se bohužel v rámci stavebně-historického průzkumu nepodařilo jednoznačně ozřejmit. Jméno architekta totiž v archivních pramenech není zmíněno. Z dochovaných účtů známe jméno prováděcího stavitele, jímž byl mezi lety 1748–1751 Wenzl Hebeck, zednický mistr z Lysé nad Labem, kterého později nahradil nejspíše Anton Miller. Tím došlo k vyvrácení jednoho z tradovaných omylů, kdy byl za prováděcího stavitele kostela považován Andreas Krebs.

Poměrně strohý exteriér kostela, jehož dominantnost v krajině vyplývá zejména z jeho mohutné hmoty na východě s přiloženou věží, vyvažovala bohatá vnitřní výbava, která se dnes nachází v pouhém torzu – chybí řada dekorativních prvků, sochařská výzdoba, bohatě zdobené varhany (mobiliář převezen do Varnsdorfu).³

Pohnutý osud kostela po druhé světové válce determinoval jeho stavebně technický stav. Kostel poškodily odstřely v lomu Dubičná a jeho oratoře se zřítily, silně byla poškozena klenba jednoho okna a vytloučen velký počet okenních tabulí.⁴

¹ Miroslav NOVÝ – Eliška NOVÁ, Konojedy (okr. Litoměřice, Ústecký kraj), *Kostel Nanebevzetí Panny Marie, stavebně historický průzkum*, březen–srpen 2013, archiv NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

² TAMTÉŽ.

³ TAMTÉŽ.

⁴ NA Praha, SPS, i. č. 229 Místa – Konojedy, kt. 254.

Obr. 3. Kostel Konojedy, podkroví sakristie.
Foto: Stanislav Flesar, 2014.

Obr. 4. Kostel Konojedy, podkroví sakristie.
Foto: Stanislav Flesar, 2014.

V další poválečné éře kostel chátral, nikdo se o něj nestaral, do kostela zatékalo a mobiliář byl postupně vystěhováván. Kostel několikrát vykradli zloději, interiér zdevastovali vandalové, byla narušena statika objektu a vnější a vnitřní fasády se dostaly do havarijního stavu. Farní kostel sloužil bohoslužebným účelům do 80. let 20. století, přičemž zařízení kostela bylo v té době ještě nesmírně bohaté, posléze byl kostel pro veřejnost uzavřen.

Další aktivity ohledně kostela jsou spojeny s činností občanského sdružení „Drobné památky severních Čech“ z České Lípy. Na základě intervence v podobě „Opatření k nápravě stávajícího stavu kulturní památky“⁵ vydaného Národním památkovým ústavem v Ústí nad Labem v březnu 2008 byl zpracován projekt „Záchrana kostela Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech u Úštěku“⁶, který se stal podkladem pro první kroky vedoucí k záchraně kostela a možnosti čerpání finančních prostředků z rozpočtu Ministerstva kultury ČR. Kostel byl zařazen do „Programu záchranu architektonického dědictví ČR“ v roce 2008. Byly zahájeny přípravy na opravu krovu báně, statiky lodi a vitráží dle projektu schváleného orgány státní památkové péče.⁷

V roce 2011 prodala církev kostel soukromému majiteli, který začal pracovat na jeho celkové revitalizaci. Roku 2014 byl zpracován projekt revitalizace kostela⁸, pro občanské sdružení „Společnost pro obnovu Úštěcka“, jež převzala kostel v lednu 2014 a pomáhá ho soukromému majiteli spravovat. V červnu 2014 podalo občanské sdružení žádost o grant do

tzv. Norských fondů, v říjnu téhož roku byla žádost projednána hodnotící komisí a doporučena zprostředkovateli programu k poskytnutí grantu. Celkové výdaje na realizaci projektu činily 32.301.943,-Kč. Dotace ve výši 90 % pak činila 29.071.748,-Kč. Z těchto prostředků měla být realizována oprava fasád, statické zajištění, obnova interiéru včetně restaurování dveří a zachovaného mobiliáře. Měl být opraven krov a vyměněna krytina nad oratoří, obnoveny podlahy, elektroinstalace a interiér kompletně vymalován. Vedle stavební činnosti probíhaly i práce restaurátorů. Restaurována byla architektura sedmi mramorových oltářů, kazatelna, interiérové dveře, soubor dubových lavic, kříž a Boží oko na západní fasádě lodi kostela. Po vypsání veřejné zakázky a výběru dodavatele⁹ byly v červnu 2015 zahájeny práce na revitalizaci kostela.

V srpnu 2015 začaly práce na opravě střechy a krovu oratoře. Střešní krytina oratoře byla sejmuta a nahrazena novou pálenou krytinou – režnou bobrovkou, zároveň byly zahájeny práce na obnově fasád kostela, věže a oratoře. Zajímavý moment nastal v okamžiku rozhodování o barevnosti fasád. Stávající fragmenty fasád kostela (sakristie a věže) byly monochromní, v pískové barvě přírodního okru. Jednalo se patrně o úpravu fasády po opravě v letech 1912–1914. Nicméně kolorované pohlednice z let 1919 a 1923 znázorňují kostel v barevnosti bílo-okrové, kdy z bílých ploch lodi kostela vystupují okrové plochy architektonických prvků. Vzhledem k tomu, že se jedná o kolorované pohlednice, je pravděpodobné, že vydavateli pohlednic se jevil monochromní nátěr kostela příliš strohý, a proto přejal předchozí bílo-okrovou, patrně původní, barevnost z doby výstavby kostela. Tuto skutečnost nám potvrdil nález okrových pigmentů na pilastrech lodi kostela, objevený při opravě krovu a střechy sakristie. V podkrovním prostoru sakristie, přistavěné nedlouho po stavbě kostela, se zachovala souvrství pozdně barokních omítek nedotčených opravou kostela v letech 1912–1914. Po vyhodnocení zjištěných skutečností a vzhledem k významu akce obnovy bylo při-

⁵ Konojedy, složka Konojedy, č. j. NPÚ- 351/k1055/2008/PP/PNP-FI, spisový archiv, NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

⁶ Petr HÁJEK, *Záchrana kostela Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech u Úštěku*, srpen 2008, plánový archiv, NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

⁷ Konojedy, složka Konojedy, spisový archiv, NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

⁸ Martin VOLEJNÍK, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie, revitalizace kostela*, duben 2014, plánový archiv, NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

⁹ Firma PAMA, spol. s. r. o. stavební práce, Praha.

Obr. 5. Kostel Konojedy, vzorky barev.
Foto: Stanislav Flesar, srpen 2015.

Obr. 6. Kostel Konojedy, nová barevnost klenby lodi.
Foto: Stanislav Flesar, květen 2016.

stoupeno k obnově fasád kostela v pozdně barokní podobě dle zpracovaného návrhu barevnosti severní fasády kostela.¹⁰

Při obnově fasád bylo dbáno na zachování maximálního možného rozsahu původních omítek ve smyslu jejich konzervace při minimálním otloukání. Odstraněny byly pouze plně s podkladem nesoudržné omítkové vrstvy. Při doplňování omítkových vrstev bylo dbáno na materiálovou, řemeslnou i strukturální kontinuitu, která je podstatná hlavně z hlediska lepšího navázání nové a původní omítky a také z důvodu potlačení vizuálních rozdílů. Faktor estetické funkce omítky byl rovněž velmi důležitý. Protože vápno bylo v minulosti poměrně drahou surovinou, šetřilo se jím i v případě omítek kostela v Konojedech, omítky přesto obsahovaly oproti současným zvyklostem podstatně větší množství vápna. Dochované omítky byly nahazovány v co nejtenčí vrstvě kvůli menší spotřebě, nebyly vyrovnávány a byly nahazovány volně od ruky, kdy sledovaly povrch zdiva. Tyto „nedokonalosti“ patří k nenahraditelným projevům autentického historického stavitelství. Z tohoto důvodu bylo hlazení povrchu, utahování svrchní vrstvy omítek kostela prováděno dřevěnými hladítky.

Vzhledem k velikosti kostela, místním nepříznivým klimatickým podmínkám a skutečnosti, že fasáda kostela byla nově omítnuta, bylo přistoupeno k nátěru silikátovou barvou dle vzorků provedených na fasádě. Z osmi vzorků okrové a čtyř vzorků bílé barvy byly po několikerém doplňování dalších vzorků o nové tóny vybrány dva vzorky barev, zlatého okru a lomené bílé.

Součástí obnovy fasád bylo i restaurování a doplnění kamenných prvků patek a hlavic pilastrů, říms, soklu, kamenných váz a koulí a restaurování, doplnění a zlacení kovaných součástí architektonické výzdoby fasád a restaurování a doplnění okenních výplní a vitráží. Obnova byla realizována v souladu se Závaznými stanovisky orgánů památkové péče.¹¹

¹⁰ Stanislav FLESAR, Konojedy, *Skica barevnosti fasády*, srpen 2015, plánový archiv NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

¹¹ Konojedy, *složka Konojedy*, spisový archiv, NPÚ ÚOP Ústí nad Labem, závazné stanovisko ze dne 2. 5. 2008, č. j.:

Obr. 7. Kostel Konojedy, prostorové lešení.
Foto: Stanislav Flesar, říjen 2015.

0036113/08/ŠKAS – restaurování vitráží; závazné stanovisko ze dne 6. 9. 2011, č. j.: 0072476/11/ŠKAS/BZá/240 – zajištění statiky; závazné stanovisko ze dne 15. 10. 2012, č. j.: 58213/12/ŠKAS/BZá/216 – oprava fasád, repase a doplnění chybějících oken; závazné stanovisko ze dne 20. 9. 2013, č. j.: 0062557/13/ŠKAS/Bzá/174 – oprava vnitřních omítek, stropu, podlah, dveří; závazné stanovisko ze dne 23. 5. 2014, č. j.: 0033529/14/ŠKAS/JTo/91 – restaurování Božího oka a kovaného kříže; závazné stanovisko ze dne 23. 5. 2014, č. j.: 0034198/14/ŠKAS/JTo/92 – restaurování dveří v interiéru kostela; závazné stanovisko ze dne 29. 5. 2014, č. j.: 0035706/14/ŠKAS/JPo – restaurování mobiliáře (oltáře, kazatelna); zá-

Obr. 8–9. *Kostel Konojedy, stav před a po opravě. Foto: Kamila Hlaváčková 2014–2016.*

Obr. 10–13. *Kostel Konojedy, stav před a po opravě. Foto: Kamila Hlaváčková 2014–2016.*

Obr. 14–15. Kostel Konojedy, stav před a po opravě.
Foto: Kamila Hlaváčková 2014–2016.

Obnova vnitřních omítek vychází z operativního průzkumu, který sledoval též vrstvu výmalby z opravy v letech 1913–1914 sestávající z převažující šedobílé barevnosti v kombinaci s bílými patkami a hlavicemi pilastrů, vyrůstajícími z ostře okrového soklu a vrcholícími klenbou ve světle růžové a krémové kombinaci.¹² Toto zjištění bylo přijato pro návrh řešení barevnosti vnitřních omítek¹³ s tím, že byla eliminována světle růžová barva klenby a zvolena pouze bílo-šedo-okrová kombinace barev. Zajímavostí je, že se zachoval i návrh barevnosti interiéru kostela z r. 1913 od malíře, s náčrtem členění interiéru a vzorníkem nátěrových barev na kartónu s popisky¹⁴. Pro realizaci interiérových oprav bylo nutné postavit prostorové lešení, na něž bylo potřeba neuvěřitelných 193 tun železa, atypické musely být i dřevěné zkrácené podlážky.

V srpnu 2016 byly, po více než 14 měsících usilovné práce, úspěšně dokončeny stavebně restaurátorské práce projektu revitalizace kostela Konojedy financovaného z EHP a Norských fondů 2009–2014. Cílem projektu byla záchrana a zpřístupnění kostela, který byl více jak dvacet let veřejnosti uzavřen. Kostel byl staticky zajištěn, obnoveny byly fasády, interiér a restaurován byl dochovaný mobiliář.

V roce 1988 se v areálu kostela a zámku Konojedy natáčely scény z válečného filmu. Při té příležitosti byl, pod dohledem státní památkové péče, zapálen a vyhozen do povětří

tzv. panský dům, součást hospodářského dvora patřícího do areálu. V té době si nikdo nedovedl představit, že téměř po třiceti letech dojde k celkové revitalizaci kostela, a to za nemalého finančního příspěvní soukromého majitele. Přitom se osud kostela a zámku zdál být zpečetěn ještě v 90. letech 20. století, kdy se areál stal předmětem zástavních bankovních machinací, krovy a střechy zámku se začaly propadat a kostel byl vydán napospas „sběratelům“ čehokoliv. Neuchopitelnost obnovy a gigantická rozloha areálu odrazovala potencionální investory. V této souvislosti je nutné vyzdvihnout činnost občanských sdružení, která se nezalekla problematického areálu, s patřičným odhodláním a trochou naivity jej neustále propagovala a konáním kulturních akcí v kostele nedala zapomenout na tento architektonický skvost. Díky odvaze konkrétních jednotlivců můžeme dnes obdivovat krásu barokního areálu, který má svoji budoucnost ještě před sebou.

---

vazné stanovisko ze dne 30. 5. 2014, č. j.: 0035663/14/ŠKAS/JPo – restaurování kostelních lavic; závazné stanovisko ze dne 30. 5. 2014, č. j.: 0035716/14/ŠKAS/JPo – restaurování štukových erbů v interiéru kostela; závazné stanovisko ze dne 30. 5. 2014, č. j.: 0035659/14/ŠKAS/JPo – restaurování kamenných a štukových prvků v interiéru a exteriéru kostela, včetně částí z umělého mramoru; závazné stanovisko ze dne 11. 6. 2014, č. j.: 0038412/14/ŠKAS/JPo – Projekt revitalizace kostela dle projektové dokumentace.

¹² T. ŠIMKOVÁ, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie, barevnost interiéru* NPÚ ÚOP Ústí nad Labem, archiv OPD, nálezová zpráva, 09/2015.

¹³ L. HÁJKOVÁ, *Vnitřní výmalba kostela, skica návrhu barevnosti*, říjen 2015, plánový archiv, NPÚ ÚOP Ústí nad Labem.

¹⁴ NA Praha, PÚ/R, Kt. 49.